

Emlékezés Baranyai Lipótra (1894-1970), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagjára

Remembering Lipót Baranyai (1877-1953), Member of Directorate and Honorary Member of the Hungarian Academy of Sciences

Baranyai Lipót életútja

Baranyai Lipót (született: Schiebl Lipót) jogász, pénzügyi szakember, a Magyar Nemzeti Bank elnöke, a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagja 1894. augusztus 7-én született Bellyén (Baranya vármegye). Édesapja Baranyai (Schiebl) Lipót (1864-?) minisztériumi hivatalnok, édesanyja Schmid Hedvig (1865-1908) volt.

A Magyar Tudományos Akadémia 1940. április 11-én tartott közgyűlésén választotta igazgatósági tagjának. Baranyai Lipót igazgatósági tagságáról a II. világháborút követően, 1945. április 26-án lemondott. Az Akadémia azonban néhány héttel később, 1945. május 30-án tartott közgyűlésén újraválasztotta igazgatósági tagnak. Az újraválasztás szinte példa nélkül áll a Magyar Tudományos Akadémia történetében. Újabb, második igazgatósági tagsága azonban már a következő évben, 1946. július 24-én megszűnt. Baranyai Lipótot az MTA 1943. május 14-én tartott közgyűlése tiszteleti tagjává is megválasztotta. Kiemelendő, hogy a tiszteleti taggá történt választásban Baranyai Lipót nagyra értékelt jogi és gazdaságtudományi ismeretei mellett a nyelvtudomány támogatása területén szerzett érdemei is komoly szerepet játszottak. A tiszteleti tagság jelentette a Magyar Tudományos Akadémia legmagasabb tagsági formáját. Utalunk arra, hogy az MTA tiszteleti tagja 1831 és 1948 között kizárólag hazai, tehát nem külföldi tudós, közéleti, egyházi tisztségviselő, a pénzvilág (bankrendszer) területén tevékenykedő személy vagy politikus lehetett. Baranyai Lipót akadémiai tagsága külföldre távozásával, emigrálásával 1949-ben szűnt meg. A Magyar Tudományos Akadémia Baranyai Lipót tiszteleti tagságát 1989-ben állította vissza.

Baranyai Lipót középiskolai tanulmányait az esztergomi bencés gimnáziumban végezte. Az I. világháborúban tüzértisztként a fronton teljesített szolgálatot. Ezt követően, 1919-ben, jogi diplomát szerzett a Budapesti Magyar Királyi Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán. Bírói-ügyvédi vizsgát 1920-ban az Igazságügyi Minisztériumban tett.

Pályafutása kezdetén a budapesti VI. kerületi járásbírószámon dolgozott, ahonnan szolgálat-tételre az Igazságügyi Minisztériumba rendelték be. 1921-től a Pénzügyi Központban dolgozott. A Pénzügyi Központban a Trianoni Békeszerződés jogi, elsősorban pénzügyi jogi vonatkozású, komoly jogi és gazdasági szakmai ismereteket feltételező kérdéseivel foglalkozott. Említést érdemel, hogy és már ebben az időszakban is számos jelentős külföldi tárgyaláson vett részt.

Baranyai Lipót 1928 októberében lett a Magyar Nemzeti Bank ügyésze. A Magyar Nemzeti Bank ügyészeként két éven át dolgozott. 1931 és 1935 között volt a Magyar Nemzeti Bank jogtanácsosa. 1935-ben a kormányzó kincstári főtanácsossá nevezte ki.

Baranyai Lipót igen komoly szerepet vállalt a devizagazdálkodással kapcsolatos hazai jogalkotásban. Különösen Magyarország külföldi adósságainak rendezéséről folytatott tanácskozásokon játszott kimagasló szerepet. Ezekben az években nem volt olyan fontos külföldi tárgyalás, amelyen Baranyai Lipót a Magyar Nemzeti Bank képviselőjeként ne vett

volna részt. Jelentős, kiemelkedő szerepe volt a genfi, bázeli, londoni és párizsi gazdasági, pénzügyi tárgyalásokon, amelyeken a külföldi országok vezető pénzügyi köreinek és Magyarország külföldi hitelezőinek is alkalmuk volt megismerni és értékelni Baranyai Lipót egyéniségét és kimagasló képességeit.

Hamarosan a bankosztályra került, ahol 1935-ben a devizagazdálkodást irányító osztály vezetője lett. 1936-ban lett a Magyar Nemzeti Bank vezérigazgatója. Imrédy Béla jegybank elnök irányítása mellett a magyar devizagazdálkodás teljes átszervezése már az ő vezetése, irányítása alatt ment végbe. Jelentős szerepe volt az államadósságok végleges rendezésére irányuló külföldi hitelezőkkel folytatott tárgyalásokon. Jórészt az ő nevéhez fűződnek azok az 1937-ben kötött megállapodások is, amelyek révén Magyarország külföldi hitelképességét sikerült ismét helyreállítani.

Imrédy Béla utódjaként 1938. május 14-étől a Magyar Nemzeti Bank elnökévé nevezték ki, miután elődje, Imrédy Béla miniszterelnök lett. Megjegyzendő, hogy a korabeli sajtóhíradások szerint kinevezését osztatlan örömmel és megnyugvással fogadták politikai, pénzügyi és gazdasági körökben. 1939. június 6-án a kormányzó magyar királyi titkos tanácsosi címet adományozott Baranyai Lipótnak.

Baranyai Lipót öt esztendőn keresztül állt a Magyar Nemzeti Bank élén, egy olyan időszakban, amikor a magyar gazdasági élet komoly kihívásokkal küzdött. A Nemzeti Bank elnöki székének elfoglalása után szinte azonnal át kellett térni a háborús gazdálkodásra és az ezzel járó új helyzetek, új feladatok és kihívások gyors és hatékony kezelésére. Milliárdos értékű beruházási program végrehajtása és az ezzel kapcsolatos jegybank-politikai teendők ellátása képezték elsődleges feladatát. Valamennyi intézkedését, minden cselekedetét jellemezték azok a kijelentései, amelyeket a Nemzeti Bank közgyűlésén tett: „Nem fogunk kapkodni, nem fogunk túlzásokba esni, hanem megfontoltan, mint ahogyan eddig is tettük, megkeressük a helyes magatartásnak azt a módját, amely nemcsak a jelenben, hanem a jövő szempontjából is a legkisebb áldozattal jár“. Ennek szellemében irányította a jegybankpolitikát is.

A Magyar Nemzeti Bank elnöki tisztségét 1943. február 7-ig töltötte be. Ezen a napon vonult nyugállományba, helyét Pósch Gyula vette át. Távozásában komoly szerepet játszott a német befolyás erősödése Magyarországon. A kormányzó Baranyai Lipótot saját kérelmére mentette fel, egyúttal kiemelkedő, bel-és külföldön egyaránt nagyra értékelt munkásságáért elismerését fejezte ki és a Felsőház örökös tagjává nevezte ki. A kormányzó a Magyar Érdemrend nagykeresztjével is kitüntette.

Baranyai Lipót kezdettől fogva ellenezte Magyarország belépését a II. világháborúba. Támogatta a háborúból való kilépést aktív szerepvállalással is. 1943-ban Kállay Miklós miniszterelnök felkérésére titkos tárgyalásokat folytatott Svájcban a nyugati (szövetséges) hatalmak képviselőivel, többek között Allen Dulles-szel. Magyarország német megszállásakor, 1944. március 19-én a Gestapo letartóztatta és a Bécs melletti oberlanzerdorfi táborba vitték, majd átadták a magyar hatóságoknak. A budapesti Gyorskocsi utcai börtönben (a Német Biztonsági Rendőrség börtönében) tartották fogva több magyar politikussal együtt, köztük Bajcsy-Zsilinszky Endrével, majd a németek átadták a magyar hatóságoknak, amelyek néhány nap múlva, 1944. október 15-én szabadon engedték. A II. világháború végéig álnevet használva rejtőzködni kényszerült.

A Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete (rövidítése: TÉBE) elnökévé választották 1945-ben. Fontos megemlíteni, hogy Baranyai Lipótot még ugyanebben az évben az Amerikai-Magyar Társaság is elnökévé választotta.

Baranyai Lipót 1949-ben Angliába távozott és 1951-ig Londonban élt, ahol a Bank of England könyvtárában dolgozott. Ezt követően az Amerikai Egyesült Államokba települt át. 1951-től a Világbank utazó képviselője volt, majd 1959-ben visszatért Európába és haláláig, 1970. január 30-ig a frankfurti Német Szövetségi Bank (Deutsche Bundesbank) tanácsadója (Berater) volt Frankfurt am Mainban.

Baranyai Lipót társadalmi szerepvállalása

Baranyai Lipót számos jelentős szakmai szervezetben töltött be fontos tisztséget. A Parthenon Egyesület, a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének (TÉBE) és a Magyar-Amerikai Társaság elnöke volt. 1939-ben a Magyar Gazdaságkutató Intézet elnökévé választották. A Magyarságtudományi Intézet Baráti Szövetsége igazgatótanácsának tagja, az Angliai Magyar Demokratikus Emigráció Segítő Bizottsága és Tanácsadó Szervezete egyik alapító tagja, a Magyar Nemzeti Bizottmány tagja, továbbá a Magyar Európa Tanács alelnöke volt.

Baranyai Lipót társadalmi felfogásának központi eleme volt a haza, a nemzet iránti elkötelezettsége. Meggyőződése volt az, hogy három alapelvet kell követni: az igazság, az emberszeretet és a szabadság princípiumát. Véleménye szerint a középosztály feladata, hogy az ember (polgár) és az állam közötti viszonyt tisztázza és megeremtsse azt a kompromisszumot, amely a polgári közszabadságot biztosítja. A közszabadság az ő értelmezésében azt jelenti, hogy szabadság „az életre szóló olyan menetlevél, amelynek egyik lapjára a jogok, másik lapjára a kötelességek vannak felírva. Jó időkben a jogok lapját, rossz időkben pedig a kötelességek lapját fordítsuk felfelé”.

Baranyai Lipót a magyar művelődéspolitikának egyik élharcosa volt, aki síkra szállt a keresztény kultúra klasszikus, görög-római alapjainak megőrzéséért, amivel elnyerte a magyar társadalom megbecsülését. A pénzügypolitika irányítása mellett mindig az egész magyarság sorskérdéseit vizsgálta és a nemzet érdekeit tartotta szem előtt. A Parthenon Egyesületben és a Tisza István Körben mondott előadásai komoly visszhangra találtak. Kiemelkedő szerepe volt a Magyar Nemzeti Bank elnökeként a Parthenon Egyesület életre keltésében. Jelentős összeggel támogatta a görög-római irodalom klasszikusainak kétnyelvű, bilinguis kiadását. Élet- és világszemlélete az ókori klasszikus bölcsék által hirdetett tanokon alapult. Különösen a horatiusi „aurea mediocritas” volt életbölcsületének alapja. Erre vezethető vissza az emberi szabadság és az individuum jogai iránti, az európai kultúra ősforrásaira, a görög és a római klasszikusokra épülő feltétlen tisztelete.

Baranyai Lipót főbb művei

A klasszikus kultúra és a mai ember. Budapest, 1940.; A háborús gazdálkodás Európában. Gazdasági Jog, 1940.; „Homo historicus” és homo oeconomicus. Budapesti Szemle, 1942.; Magyar ár- és jegybankpolitika. Gazdasági Jog, 1942. Emlékezés Klebelsberg Kunó grófra. Századok, 1942. és A fakultatív hitoktatás kérdése. Vigilia 1947/5.

Felhasznált irodalom

Esti Ujság, 1943. február 9.; Film Színház Irodalom, 1943.; Katolikus Szemle 1970/2.; Kenyeres Ágnes (szerk.): Magyar Életrajzi Lexikon 3., kiegészítő kötet A-Z. Budapest, 1981.; Magyar Közgazdaság, 1935. augusztus 31.; Magyar Közgazdaság, 1939. január 26.; Magyarország 1938. május 21.; N. Szabó József: A közgazdaság-tudományi elit a rendszerváltásban és a tudományos élet átalakításában (1945-46).; Magyar Tudomány 2015/11.; Nemzeti Ujság, 1943. február 10.; Nemzeti Ujság, 1943. február 9.; Pesti Hírlap, 1943. február 10.; Pesti Napló, 1938. május 20.; Pesti Napló, 1939. június 29.; Réti György: A Horthy-rendszer olasz orientációjának kudarca. Mozgó Világ 1987/2.; Uj Magyarság, 1944. február 2.; Ujság, 1938. június 1.; Ujság, 1944. február 1.; Borbándi Gyula: Magyar politikai pályaképek 1938-1948. Budapest, 1997. és Vladár Gábor: Visszaemlékezéseim. Budapest, 1997. 266-269. old.

Sándor István
tanszékvezető egyetemi tanár, az MTA doktora
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE),
Állam- és Jogtudományi Kar
e-mail: sandor.istvan@ajk.elte.hu